

تأثیر مهدویت در تربیت فرهنگی کودکان

سارا چراغی¹

چکیده

خانواده نهادی است فطری و الهی؛ زیرا که با فطرت و سرشت آدمی از نظر اشتیاق و احتیاج مطابقت دارد دارای منزلت و شأن حساسی است که در تاریخ و فرهنگ و تمدن انسانی و در پرورش و شکوفایی استعدادهای مادی و معنوی فرزندان نقش مهمی دارد؛ از آن جا که پایه های تربیتی فرد در خانه نهاد شده است؛ و اساس صحت اخلاقی فرد را در خانواده بنیان گذاری می شود و ارزش های اخلاقی فرزند را نهادینه می سازد، باور به مهدویت و به تبع آن فرهنگ انتظار از امتیازاتی برخوردار است که می تواند در تحکیم بنیان های خانواده تأثیرگذار و آرامش آن مؤثر باشد. برخی از مهم ترین این ویژگی ها عبارتند از: تربیت فرزندان بر محور امید به آینده درخشان و انتظار ظهور امام زمان؟ ع؟، باور و یقین به وجود حجت خدا در زمین و عرضه اعمال مردم بر وی و... این آموزه ها قادر است در تحکیم و تعالی روحی و معنوی فرزندان دارای نقش و در لایه های مختلف باوری و ارزشی و هنجاری رفتاری، تأثیرگذار باشد. پژوهش حاضر با روش توصیفی، تحلیلی و با استناد از منابع کتابخانه ای تالیف شده است.

کلیدواژه: اثرات، مهدویت، تربیت، کودکان.

¹ طلبه سطح دو، حضرت فاطمه الزهرا (س)

اولین و مهم ترین نهاد، نهاد خانواده است. که موثرترین عامل تربیت است؛ که در تاریخ و فرهنگ و تمدن اسلامی دارای نقش است و در پرورش و شکوفایی استعداد های مادی و معنوی فرزندان نقش مهمی دارد و در سوق دادن آن ها به سوی اهداف و برنامه های اجتماعی و سیاسی و فرهنگی و اخلاقی و تربیتی و... تاثیرگذار است؛ و بستر فعلیت یافتن استعداد ها و توانایی های انسانی است که در آن شکل می گیرد. خانواده پایه اصلی برای تداوم زندگی در اجتماع وسیع تر است و در حقیقت نهادی است که افراد اجتماعی شدن را از آن شروع می کنند. از نظر تربیتی نیز تاثیر خانه و خانواده در فرد، بسیار نامحدود است و می توان گفت که پایه های تربیتی فرد در خانه نهاده شده است؛ چون محیط خانه با فضایی که استقرار روانی در کودک می نماید و با وسایلی که نیازمندی های روانی او را تامین می کند و فرصتی که برای ارضاء تمایلات و غرایز او فراهم می سازد. همگی آن ها در طرز رشد او موثر هستند. چنان که خانه، اساس صحت اخلاقی فرد را بنیانگذاری می کند و ارزش های اخلاقی را در او نهادینه می سازد. با توجه به این که اندیشه مهدویت تبلور کاملی از دین اسلام است لذا همه آموزه های اسلام در آن متجلی خواهد بود و علاوه بر این اندیشه از امتیازاتی برخوردار است که در تحکیم خانواده تاثیرگذار باشد. مانند تربیت فرزندان بر محور امید به آینده درخشان و انتظار ظهور امام زمان (علیه السلام) باور و یقین به وجود حجت خدا در زمین و عرضه اعمال مردم بر وی و... این امر ضرورت تحقیق درباره تاثیر مهدویت در تربیت فرهنگی کودکان را دو چندان می کند. در پیشینه این پژوهش، مقالاتی در ارتباط با این موضوع نگاشته شده است و هرکدام از این پژوهش ها به یک بحث در ارتباط با موضوع پرداخته اند از جمله در مقاله: ضرورت تربیت مهدوی کودکان براساس آموزه های دینی مهدویت، مولف: داوود داداش زاده و دیگران، 1402 در این مقاله به راهکارهای روشمند را جهت تحقق باورهای کودکان در مورد زمینه سازی ظهور ارائه کرده است. در مقاله: تاثیر فرهنگ انتظار در تربیت دینی فرزندان با تاکید بر نقش خانواده، مولف: مریم طاهری زاده و دیگران، 1401 در این مقاله به تبیین کارکردهای فرهنگ انتظار در تربیت دینی فرزندان پرداخته است.

در مقاله: بازتاب مهدویت و فرهنگ انتظار در کتب درسی، مولف: فاطمه شهربابکی جعفرزاده، 1402 در این مقاله به بررسی بازتاب مهدویت و فرهنگ ظهور در کتب درسی است. هدف از این مقاله، تاثیر مهدویت در تربیت فرهنگی کودکان است. ولی در این مقاله حاضر سعی بر آن شده است تا ضمن پرداختن به مفاهیم کلیدی پژوهش، به تاثیر مهدویت در تربیت فرهنگی کودکان پرداخته شود. بر این اساس ما در این پژوهش درصدد پاسخ به سؤالی هستیم که بیانگر و روشن‌کننده این تحقیق باشد ازجمله:

1- تاثیر مهدویت در تربیت فرهنگی کودکان چیست؟

1- مفهوم شناسی

قبل از ورود به مبحث اصلی، لازم است واژه های کلیدی و تاثیر گذاری که در اثر حاضر به کار رفته است، مورد بررسی لغوی و اصطلاحی قرار دهیم. تا با روشن و گویا شدن مفاهیم آن ها، تبیین هر چه بیشتر بحث ممکن شود:

1-1- خانواده

خانواده در لغت به معنای سپر آهین است و برای مرد نیروی مطمئن می‌باشد.¹ و در جای دیگر خانواده به معنای عشیر و خاندان او است چراکه با ایشان قدرتمند می‌شود.² بنابراین نظریه خانواده تنها در حوزه و قلمرو فرزندان و خانواده مرد نیست بلکه شامل نزدیکان و خویشاوندان او که با آن‌ها قدرتمند می‌شود نیز می‌باشد.

خانواده در اصطلاح به معنای؛ کوچکترین نهاد اجتماعی است که از ازدواج شرعی زن و مرد حاصل می‌شود و با فرزند تکمیل می‌یابد که پس از ازدواج حقوق متقابل جدیدی بین افراد این نهاد شکل می‌گیرد.³ بنابراین تعریف خانواده شامل زن و شوهر، فرزندان و خویشاوندان ایشان است و با این معنا همسویی دارد؛ اسلام برای تمام افراد در مقابل خانواده، قوانین و سنت‌های خاص اعم

¹ فیروزآبادی، قاموس للمحیط، ج 2، ص 128.

² سالاری فرد، خانواده در اسلام، ص 1.

³ جلالی، خانواده تراز در اندیشه اسلامی، ص 12.

از حقوق و وظایف تربیتی وضع کرده است و ایشان را ملزم به انجام آن‌ها ساخته است.¹

خانواده در اصطلاح به معنای؛ کوچکترین نهاد اجتماعی است که از ازدواج شرعی زن و مرد حاصل می‌شود و با فرزند تکمیل می‌یابد که پس از ازدواج حقوق متقابل جدیدی بین افراد این نهاد شکل می‌گیرد.² (جلالی، خانواده تراز در اندیشه اسلامی، ص 12.) بنابراین تعریف خانواده شامل زن و شوهر، فرزندان و خویشاوندان ایشان است و با این معنا همسویی دارد؛ اسلام برای تمام افراد در مقابل خانواده، قوانین و سنت‌های خاص اعم از حقوق و وظایف تربیتی وضع کرده است و ایشان را ملزم به انجام آن‌ها ساخته است. (سالاری فرد، نظام خانواده در اسلام، ص 2.) کوتاهی زنان در مراعات حجاب و عفاف یکی دیگر از عوارض منفی می‌باشد که دامن‌گیر خانواده در پیش از ظهور می‌شود، در روایات نیز به این مسئله اشاره شده است. براساس روایتی، زنان در آن زمان، بی‌حجاب، برهنه و خودنما خواهند شد.³ در مقابل این رفتار ناپسند، بر طبق روایاتی، عفاف به عنوان نقطه مقابل چنین کردارهایی مطرح شده است، هیچ بنده‌ای به زینتی آراسته‌تر از عفاف در دین و عفت در روابط جنسی آراسته نشده است.⁴

کی از تحولات منفی خانواده‌ها در عصر انتظار، همین روابط فرازنشویی است که امروزه از آن به عدم امنیت اخلاقی یاد می‌شود. معضل روابط فرازنشویی، معضل خانواده در تمام عصرها است، لیکن با توجه به روایات مربوط به عصر ظهور، این مسئله، بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد و یکی از مهمترین کارکردهای دولت حق در بحث خانواده، زوال چنین روابطی است.⁵ در آخرالزمان، مرد انحرافات جنسی همسرش را می‌بیند و بدون آنکه معترض وی گردد، از درآمدی که از خودفروشی همسرش کسب شده، ارتزاق می‌کند.⁶ در حالی که، روایات به وجوب غیرت‌ورزی مردان برای حفظ حریم خصوصی و خانوادگی، اشاره صریحی دارند.⁷

1 سالاری فرد، نظام خانواده در اسلام، ص 2.

2 جلالی، خانواده تراز در اندیشه اسلامی، ص 12.

3 شیخ صدوق، 1392ق، ج 5، ص 513؛ طبرسی، 1403ق، ص 136.

4 پاینده، 1376 ص 111.

5 همان.

6 حرعاملی، 6570 ج 61، ص 177؛ مجلسی، 6570 ج 51، ص 157.

7 پاینده، 6571 ص 170 و 587؛ حرعاملی، 6570 ج 13، ص 650.

خانواده‌های مهدوی، اهل گناه نیستند. غیبت، یکی از گناهایی است که در محضر خدا بسیار ناپسند می‌باشد تا جایی که خداوند برای نشان دادن زشتی آن در قرآن آن را همچون خوردن گوشت میت میداند: «وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ؛» و هیچیک از شما دیگری را غیبت نکنید، آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مُرده‌ی خود را بخورد؟!¹ همچنین رسول گرامی اسلام خطاب به ابوذر می‌گوید: ای ابوذر! از غیبت پرهیز که غیبت بدتر از زناست.² در آخرالزمان تشخیص حق از باطل بسیار سخت است به طوری که جوان پیر می‌شود مگر انسانی که مؤمن باشد در چنین شرایطی خانواده مهم‌ترین مکان برای حفظ ایمان است. پیامبر اکرم فرمودند: «...در آن هنگام، انسان صبح مؤمن است و شب کافر می‌شود؛ شب کافر است و روز مؤمن می‌شود و دین خود را به عرض ناچیز دنیا می‌فروشد»³.

کوتاهی زنان در مراعات حجاب و عفاف یکی دیگر از عوارض منفی می‌باشد که دامنگیر خانواده در پیش از ظهور می‌شود، در روایات نیز به این مسئله اشاره شده است. براساس روایتی، زنان در آن زمان، بی‌حجاب، برهنه و خودنما خواهند شد.⁴ در مقابل این رفتار ناپسند، بر طبق روایاتی، عفاف به عنوان نقطه مقابل چنین کردارهایی مطرح شده است، هیچ بنده‌ای به زینتی آراسته‌تر از عفاف در دین و عفت در روابط جنسی آراسته نشده است⁵ براساس روایات مهدویت، در عصر ظهور، حکمت در جامعه و خانواده‌ها گسترش می‌یابد، در زمان او آنقدر به شما دانش و فرهنگ داده می‌شود که زنی خانه‌دار در خانه خود با کتاب خدا و سنت پیامبر (ص) حکم می‌کند.⁶

حکمت، مجموعه صرفاً علوم و دانشها نیست، بلکه طبق احادیث و روایات، بخشی از این حکمت، شامل دانشی است که فرد را بر روح و روان خویش مسلط می‌کند، باعث می‌شود افراد خانواده از غلیان احساسات منفی در امان بمانند. حسن نیروی خشم نیز در این است که انقباض و انبساطش به اندازه‌ای محدود شود که حکمت اقتضاء

1. حجات/ ۱۲

2. بحارالأنوار، ج ۷۷، ص ۸۹

3. نهج الفصاحه، ج. 1075

4. شیخ صدوق، 6511ق، ج، 5، ص 513؛ طبرسی، 1403ق، ص 136

5. پاینده، 1376، ص 111

6. نعمانی، 6517، ص 615؛ مجلسی، 6570، ج، 51، ص 551 و 513

از این روایت استفاده می‌شود که منتظران دارای شناخت لازم درباره معارف دین هستند و از معرفت کافی نسبت به امام مهدی (عج الله تعالی) برخوردار هستند. به طور طبیعی که این افراد در خانواده هایی پرورش پیدا می‌کنند که والدینشان به تربیت آن ها توجه کافی را دارند و درصدد هستند تا منتظرانی را تربیت کنند.

بنابراین خانواده ای که در پرتو اعتقاد به مهدویت و انتظار خود را پیرو امام مهدی (عج الله تعالی) می‌داند که تلاش می‌کند که به همه لوازم این اعتقاد پایبند باشد. تربیت و پرورش روح ایمان در کودکان، یکی از الزامات چنین باوری است. بنابراین معرفت الهی و شناخت معارف دینی و تقویت ایمان که از ویژگی های منتظران است؛ خانواده را الزام می‌کند تا برای تعمیق ایمان فرزندان به رسالت خویش وقف شود و بدان پایبند باشد. به طوری که چنین کارکردی از انتظار موجب می‌شود تا منتران راستین تربیت شوند.

2- تقویت و تعمیق بینش فرزندان نسبت به امام مهدی

موضوع شناخت امام زمان و معرفت نسبت به حجت الهی و التزام به پیروی از آن حضرت، یکی از مسائل مهمی که لازم است خانواده بدان توجه لازمی داشته باشد. براساس رویکرد شیعی پس از شناخت خداوند و پیامبر لازم است؛ امام به عنوان جانشین پیامبر شناخته شود. با عنایت به اهمیت این مطلب پیامبر کسانی را که با امام زمان خود آشنا نباشند را به مرد زمان جاهلیت تشبیه کرده که بهره ای از توحید و معنویات نداشتند. کسی که بمیرد در حالی که امام زمان خود را نشناخته باشد، به مرگ جاهلیت یعنی مرگ در حال شرک و کفر مرده است.¹

در مباحث امامت با دلایل قطعی بر ضرورت وجود امام تاکید شده است که به حکم عقل شناخت و معرفت امام دوازدهم لازم و ضروری است؛ زیرا امام مهدی امامی که اطاعت و پیروی از او واجب است، و هر کس که اطاعتش واجب باشد باید صفات و ویژگی هایش را شناخت تا با شخص دیگری اشتباه نشود.² بنابراین بر همه معتقدان به امامت به خصوص خانواده لازم است که تا شناخت درستی از امام مهدی پیدا کنند. تا با اطاعت از ایشان، زمینه های سازندگی روحی و معنوی خود و دیگران را فراهم آورند.

¹ صدوق، ج 2، ص 409.

² موسوی اصفهانی، ج 2، ص 166.

زیرا امامت و ولایت آن حضرت راهی است که مردم از آن طریق می‌توانند به عبودیت و بندگی خداوند بپردازند و ایمان از راه آن به کمال می‌رسد. به تعبیر امام صادق (علیه السلام) اطاعت امام، خداوند و پیامبر واجب است، پس اطاعت از امام نیز واجب است.¹ و اطاعت از خداوند و پیامبر واجب است، پس اطاعت از امام نیز واجب است.

نتیجه گیری

در این مقاله به آنچه که گفته شد به این نتیجه دست یافتیم که مهدویت سرچشمه هر خیر و جلوه گاه همه نیکی ها و زیبایی ها، چشم اندازی زیبا به جهان آینده و رمز پیروزی و استمرار انقلاب اسلامی ایران است. این اعتقاد از توانمندترین عوامل رشد و بالندگی یک جامعه است که آن را از غلتیدن در فسادها و تباهی ها حفظ می کند. به هر حال زنده ماندن، بالندگی و بقای اسلام و شیعه در گرو این حقیقت بزرگ است. تاثیر مهدویت بر تربیت فرهنگی کودکان به این معنی است که باور به حضرت مهدی (عج) و انتظار ظهور، در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی فرد، از جمله تربیت، تأثیرگذار است. این باور الهام بخش است و باعث می شود که افراد به دنبال اصلاحات فردی و اجتماعی بوده و برای تحقق عدالت جهانی تلاش کنند.

¹ بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ج 2، ص 34.

منابع

*قرآن کریم

- 1- احسانی، محمد، زمینه سازی تربیتی مهدویت، مجله معرفت، ش 16، 1390.
- 2- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دار صادر، 1414 ق.
- 3- ابراهیم زاده، عیسی، فلسفه تربیت، تهران، دانشگاه پیام نور، 1388.
- 4- آقاتهرانی، مرتضی؛ حیدری کاشانی، محمدباقر (1389). خانواده و تربیت مهدوی. قم: طلیعه ظهور.
- 5- امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، موسسه بوستان کتاب، قم، چاپ اول، 1384.
- 6- ابن فارس، احمد، معجم مقایس اللغة، محقق: عبدالسلام محمد هارون، قم، مکتب الاعلام اسلامی، اول امام خمینی (رحمه الله). بی تا.
- 7- باقری، خسرو، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، تهران، مدرسه، ۱۳۸۵، سیزدهم.
- 8- مجلسی، محمدباقر (1374). بحار النوار. تهران: المکتبه السالمیه، ج، 71، 51، 17، 05، 5.
- 9- بحرانی، هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، موسسه بعثت، قم، اول، 1415 ق.
- 10- پاینده، ابوالقاسم (1376). نهج الفصاحه مجموعه کلمات قصار حضرت رسولاکرم (ص). تهران: جاویدان، چاپ دوم.

- 11- حر عاملی، محمد بن حسن (1427ق). اثبات الهداة بالنصوص و المعجزات. بیروت: مؤسسه العلمی للمطبوعات، ج.7
- 12- حرعاملی، محمد بن حسن (1374ق). وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه. قم: مؤسسه آل البيت الحیاء التراث، ج.11
- 13 - راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **المفردات فی غریب القرآن**، بیروت: دارالعلم، 1404 ق.
- 14 -سیوطی، جلال الدین، **الحاوی للفتاوی**، ج2، بیروت، لبنان، 1412 هـ.ق.
- 15- شعیری، محمد بن محمد (1404ق). جامع الخبار. قم: مؤسسه آلالبيت(ع).
- 16 - شریعت مداری، علی، **تعلیم و تربیت اسلامی**، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۳، نهم.
- 17 - شیخ صدوق (1385). من الیحضره الفقیه. تصحیح علی اکبر غفاری. تهران: مکتبه الصدوق، ج.5-6
- 18- شیخ صدوق (1377). کمال الدین و تمام النعمه. تهران: کتابفروشی اسالمیه، ج.6
- 19- شیخ صدوق (1392ق). من الیحضره الفقیه. تصحیح علی اکبر غفاری. تهران: مکتبه الصدوق، ج.5
- 20- صدوق، محمد، **منتهی الامال**، ج2، نشر: دارالثقلین، 1393.
- 21- طباطبایی، سید محمدحسین، 1374، **المیزان فی تفسیر القرآن**، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، چاپ پنجم، دفتر انتشارات اسلامی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- 22- طبرسی، احمد بن علی 1403 ق. الاحتجاج علی اهل اللجاج. مشهد: نشرمرتضی.
- 23-فراهیدی، خلیل بن احمد العنی، **تحقیق مهدی مخزوعي و ابراهیم السامري**، نشر: مؤسسه دار اهل جرة، 1409ق.
- 24- فیض کاشانی، محمد (1383). المحجة البیضاء فی تهذیب الحیاء. قم: جامعه مدرسین، ج.5

- 25- کلینی، محمد بن یعقوب (1365). الکافی. تهران: دارالکتب
السالامیه، ج. 8.
- 26- مجتهدی سیستانی، مرتضی 1388. صحیفه مهدیه. قم: الماس.
- 27- مجلسی، محمدباقر (1394). مهدی موعود. ترجمه علی دوانی.
قم: مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت (ع)، ج. 65.
- 28- مجلسی، محمدباقر (1374). بحار النوار. تهران: المكتبة
السالامیه، ج. 71، 51، 17، 05، 53.
- 29- مصطفوی، حسن، **تفسیر روشن**، تهران: مرکز نشر کتاب، 1380.
- 30- مقدسی، یوسف (1399ق). عقد الدرر فی اخبار المنتظر.
قاهره: مكتبة عالم الفكر.
- 31- مفید، محمد بن محمد (1399). الرشاد فی معرفه حجج الله علی
العباد. ترجمه سیدهاشم رسولی محالتی. تهران: سازمان چاپ و
نشر وزارت فرهنگ و ارشاد، ج.
- 32- معین الاسلام، مریم، **وظیفه مادران در تربیت نسل و فرزندان**
مهدوی، ماهنامه انتظار موعود، ش22، 1400.
- 33- نعمانی، ابو عبدالله 1397. الغیبه. ترجمه مجتبی عزیزی. قم:
مسجد مقدس جمکران.